

BIBLIOTEKA „HORIZONTI”

MUMONKAN

ZBIRKA
ZEN-KOANA

Preveo
DAVID ALBAHARI

UREDNIK: VITO MARKOVIĆ * RECENZENTI: VITO
MARKOVIĆ, dr VUJADIN JOKIĆ * GRAFIČKA OPREMA:
MIOLJUB POPOVIĆ * KOREKTOR: VESNA PETKOVIĆ
* IZDAVAČ: IRO „GRAFOS”, SIMINA 9a, BEOGRAD *
ŠTAMPA: R.O. ŠTAMPARIJA „BUDUĆNOST”, SUMADIJ-
SKA 12, NOVI SAD * ŠTAMPANO U 4.000 PRIMERAKA

GRAFOS ● BEOGRAD
1980.

MUMONOV PREDGOVOR

Suština Budinog učenja jeste ostvarenje prosvetljenja. Iako mnogi putevi vode do njega, središnji put je bez prolaza. Kako se, onda, prolazi kroz taj neprolazni prolaz? Neki kažu da sve ono što je prošlo kroz prolaz ne pripada nama, i da će sve ono što je stvoreno uz pomoć drugih propasti i iščeznuti. Takve reči su kao talasi koji se podižu bez vetra ili lekovi koji se pripremaju za zdravo telo. Onaj ko se oslanja na reči i pokušava da shvati zen pomoću objašnjenja, taj je kao tupoglavac koji pokušava da udari mesec štapom ili da počese stopalo kroz đon na cipeli.

U leto 1228. godine podučavao sam kaluđere u hramu Rjušo, u istočnoj Kini. Prepričavao sam im stare koane, koje je trebalo upotrebiti kao komad cigle kojim se pokuca — kada se prolaz otvori, cigla više nije potrebna i baca se. Međutim, moje beleške su postepeno prikupljene, i u zbirci se našlo četrdeset i osam koan, nabacanih bez ikakvog reda, uz moje komentare u prozi i stihu. Ovako sabrane koane nazvao sam »Neprolazni prolaz«.

Ako je čitalac dovoljno hrabar, probiće se kroz sve prepreke i nikakve opasnosti neće ga u tome sprečiti. Indijski i kineski patrijarsi drhtaće u njegovom prisustvu. Ali ako samo na trenutak bude oklevao, on je kao čovek koji na prozoru čeka da vidi konja u galopu. Upravo kada trepne, konj prođe — i on ništa ne vidi.

*Veliki put je bez prolaza,
Iako hiljade staza vodi do njega.
Kada prođeš kroz neprolazni prolaz,
Slobodno koračaš između zemlje i neba.*

1. DŽOŠUOV PAS

Neki kaluđer jednom upita Džošu: „Poseduje li ovaj pas svojstva Bude?”

Džošu odgovori: „*Mu!*” [Mu doslovno znači „ne”, ali se ovde upotrebljava bez ikakvog značenja.]

Mumonov komentar: Da bi se izučio zen, moraju se proći prepreke koje su postavili stari učitelji. Prosvetljenje dolazi tek onda kada su svi misaoni putevi zatvoreni. Ako se prepreke ne prođu i misaoni putevi nisu zatvoreni, onda ste kao duh zapetljan u korov i travuljinu. Šta je, dakle, ta prepreka? Upravo ova reč „*Mu!*”, koja je u stvari ulaz u zen, i zato se ova knjiga zove „Neprolazni prolaz”.

Oni koji prođu kroz prolaz neće videti samo starog Džošu, već i sve učitelje koji su prenosili istinu zena. Moći će da hodaju s njima, da razgovaraju s njima. Ono što oni vide i čuju, i vi ćete videti i čuti. Zar to nije prijatno?

Da li želite da prođete kroz prolaz?

Ako želite, onda morate da usredsredite celo telo, svih tri stotine i šezdeset kostiju i osamdesetčetiri hiljade pora, na pitanje: šta je *Mu*? Mislite na njega i danju i noću. Ne smatrajte ga običnim odricanjem; ne smatrajte ga ništavilom, suprotnošću postojanja. Sve dok se ne osetite kao da ste progutali usijanu gvozdenu kuglu koju, ni uz najveći napor, ne možete da ispljunete.

Tada će sva vaša ranija, beskorisna i pogrešna znanja iščeznuti. Posle izvesnog vremena, kao vočka koja zri, vaša subjektivnost i objektivnost prirodno će se sjediniti. Znaćete to, ali samo za sebe; kao nemi čovek koji je usnio san koji ne može nikome da ispriča. Kada dospete u to stanje, moći ćete da zatresete nebo i zaljuljate zemlju. Osetićete se kao da ste dobili veliki mač Kuana Jua, s kojim možete da radite šta želite. Ako sretnete nekog budu, ubijte ga! Ako sretnete nekog zen učitelja, ubijte ga!

Čak i ako se nađete na pragu života i smrti, bićete slobodni. Bićete svoj gospodar na svih šest staza postojanja i u sva četiri oblika života.

Kako, upitaćete, kako se koncentrisati na *Mu*? Usmerite svu svoju energiju na njega i ne odustajte; ako uđete u *Mu* i ne odustanete, zapaliće se još jedna svetlost prosvetljenja i osvetliće se ceo svemir.

*Svojstva Bude u psu?
To je prikaz celine, nepobitna zapovest!
Ako počneš da misliš „da” ili „ne”,
Ti si mrtav čovek.*

Jednom se desilo da je svakoj Hjakudžovoj proповedi prisustvovao neki starac. Kada bi, na kraju, kaluđeri izašli iz dvorane, i on je izlazio s njima. Jednog dana, međutim, ostao je, i Hjakudžo ga upita: „Ko si ti?”

Starac odgovori: „Ljudsko biće nisam, ali nekada davno, u vreme bude Kasjape, bio sam zen učitelj na ovoj istoj planini. Tada me je jedan od kaluđera upitao da li je prosvetljen čovek podložan zakonu uzroka-i-posledice, i odgovorio sam mu da nije. Zbog tog odgovora, koji je svedočio o mojoj privrženosti apsolutnom, pet stotina puta sam se rodio kao lisica i još uvek sam lisica. Sada sam došao da te zamolim da me svojim zen rečima oslobodiš ovog stanja i lisičjeg tela.” Tada upita Hjakudža: „Da li je prosvetljen čovek podložan zakonu uzroka-i-posledice?”

Hjakudžo odgovori: „Prosvetljen čovek je deo zakona uzroka-i-posledice.”

Na te reči starac se prosvetlio i, duboko se poklonivši, rekao: „Sada sam oslobođen ponovnog rađanja i više neću biti lisica. Moje telo ćete pronaći na drugoj strani planine. Molim vas da me sahranite kao umrlog kaluđera.” Tada je iščezao.

Narednog dana Hjakudžo naredi glavnom kaluđeru da izvrši sve pripreme za sahranu kaluđera posle podnevnog obroka. „Niko među nama nije bio bolestan,” začudiše se kaluđeri. „Šta li je to smislilo

naš učitelj?" Posle obeda Hjakudžo ih povede na drugu stranu planine. Začepkao je štapom u dnu neke stene i iskopao umrlu lisicu; posle toga, obavio je celu ceremoniju spaljivanja.

Uveče, među kaluđerima, Hjakudžo je ispričao celu priču. Čuvši je, Obaku upita: „Taj starac je, kako sam shvatio, pogrešno odgovorio i pet stotina puta se rodio kao lisica. Ali, pretpostavimo da nijednom nije odgovorio pogrešno — šta bi se onda desilo s njim?"

Hjakudžo odgovori: „Priđi, pa ću ti reći.”

Obaku priđe Hjakudžu i ošamari ga — jer je znao da je to odgovor koji je učitelj njemu namenio.

Hjakudžo zapljeska i, smejući se, reče: „Mislio sam da stranac ima crvenu bradu, ali sada znam jednog koji ima crvenu bradu!"

Mumonov komentar: „Prosvetljen čovek nije podložan” — kako može taj odgovor da pretvori kaluđera u lisicu?

„Prosvetljen čovek je deo zakona uzroka-i-posledice” — kako može taj odgovor da oslobodi lisicu?

Da bi se ovo jasno razumelo, dovoljno je imati samo jedno oko.

*Podložan ili ne-podložan?
Ista kocka — dva lica.
Ne-podložan ili podložan?
Ista ozbiljna greška.*

Kad god bi ga upitali nešto o zenu, Gutej bi samo podigao prst. Neki njegov poslužitelj, dečak, počeo da ga oponaša. Ako bi ga upitali šta je suština učenja njegovog učitelja, on bi takođe podigao prst.

Doznajući za to, Gutej uhvati dečaka i odseče mu prst. Sav u suzama od bola, dečak pojuri van sobe, ali ga Gutej tada ponovo pozva. Kada se dečak osvrnuo, Gutej podiže svoj prst. U tom trenutku dečak se prosvetlio.

Kada je Gutej osetio da mu se približava kraj, okupio je kaluđere oko sebe i rekao: „Ovaj prst-zen primio sam od svog učitelja Tenrjua, i premda sam ga koristio celog života, nisam ga iscrpeo.” Kada je to izrekao, preminuo je.

Mumonov komentar: Gutejevo i dečakovo prosvetljenje nemaju nikakve veze sa prstom. Ako se budete držali prsta, Tenrju će biti toliko razočaran da će uništiti Guteja, dečaka i vas, sve skupa.

*Gutej obezvređuje Tenrjuovo učenje
Kada oslobađa dečaka oštrim nožem.
U poređenju s kineskim bogom koji je
delio planine dodirom ruke,
Gutej je običan imitator.*

4. VAKUANOV STRANAC BEZ BRADE

Kada je video sliku bradatog Bodidarme, Vakuan je pitao: „Zašto taj stranac nema bradu?”

Mumonov komentar: Ako izučavate zen, stvarno ga izučavajte. Ako se prosvetlite, to mora biti istinsko prosvetljenje. Da biste videli Bodidarmu, morate da imate njegovo lice. Tada je dovoljan samo jedan pogled. Ali ako kažete da ste ga sreli, onda ga nikada niste videli.

*Ne govori o svom snu
Pred svakom benom.
Zašto Bodidarma nema bradu?
Besmislenog li pitanja!*

5. KJOGENOV ČOVEK NA DRVETU

Kjogen je rekao: „Zen je kao čovek koji visi sa drveta, iznad ponora, a samo se zubima drži za njega. Ni rukama ni nogama ne može on da se osloni na neku granu. Ispod tog drveta stoji drugi čovek, koji ga pita u čemu je smisao Bodidarminog dolaska u Kinu. Ako čovek na drvetu ne odgovori, izbegava svoju dužnost. Ako odgovori, izgubiće život. Šta treba da uradi?”

Mumonov komentar: Iako vam reči teku kao reka, ovde vam to ne koristi. Čak i ako rastumačite sve budističke sutre, ni to vam neće koristiti. Kada budete mogli da date tačan odgovor, moći ćete da ubijete žive, da oživite mrtve. Ali ako ne možete da odgovorite, moraćete da sačekate Maitreju i da ga priupitate.

*Kjogen je samo budala
Koja beskrajno širi otrov
Što zatvara usta učenicima
I budi potoke suza iz njihovih
mrtvih očiju.*

Jednom prilikom kada se našao na planini Svetog lešinara Buda je, pred skupom kaluđera, podigao cvet. Svi su ćutali, samo se prečasni Mahakasjapa nasmešio.

Buda tada reče: „Posedujem oko pravog učenja, srce nirvane, pravi aspekt ne-forme, i nepogrešivi korak darne. To se ne izražava rečima, već se prenosi učenjem-bez-učenja, koje sada predajem Mahakasjapi.”

Mumonov komentar: Zlatoliki Gautama je mislio da može svakoga da prevari. On je prodavao pseće meso kao jagnjetinu, i još je mislio da je to divno. A šta bi bilo da se ceo skup istovremeno nasmejao? Kako bi onda predao svoje učenje? A šta da se Mahakasjapa nije nasmešio, kako bi onda predao svoje učenje? Ako kaže da se prosvetljenje može predati, on je kao gradska lažovčina koja vara seoske tupoglavce, a ako kaže da se ne može predati, zašto onda kaže da ga je predao Mahakasjapi?

*Kada je podigla cvet,
Zmija je pokazala rep.
Mahakasjapa se smeši,
A kaluđeri blenu.*

Neki kaluđer jednom reče Džošu: „Tek što sam došao u ovaj manastir. Molim te da me podučiš.”

Džošu odgovori: „Da li si pojeo svoju porciju pirinča?”

„Jesam,” odgovori kaluđer.

„Onda,” reče Džošu, „idi i operi činiju.”

U tom trenutku kaluđer se prosvetlio.

Mumonov komentar: Džošu je čovek koji otvara usta i pokazuje srce. Ako kaluđer nije dokučio istinu, onda je od zvona pomislio da je tepsija.

Sve je tako jasno

A sve se tako teško vidi.

*Ako shvatite da je glupo tragati za vatrom
sa upaljenom svetiljkom,*

Pirinač će vam se brže skuvati.

8. KEIČUOV TOČAK

Gecuan je jednom rekao svojim učenicima: „Keiču, prvi kineski kolar, napravio je dva točka sa po pedeset žbica. Kada biste uklonili glavčinu koja sjeđinjuje žbice, šta bi postalo od točka? A da je Keiču to učinio, da li bismo mogli da ga zovemo majstodom kolarom?”

Mumonov komentar: Ko na ovo odmah odgovori, oči će mu biti kao kometa a um kao munja.

*Kada se točak bez glavčine okreće,
Ni majstor ne može da ga zaustavi.
On se kreće preko neba i širom zemlje,
Na jug, sever, istok i zapad..*

9. BUDA PRE ISTORIJE

Neki kaluđer upita Seidža: „Daicu Džišo, buda koji je živeo pre zabeležene istorije, sedeo je i meditirao tokom deset ciklusa svoga postojanja, a nije mogao da ostvari najvišu istinu, pa tako ni da se u potpunosti oslobodi. Zbog čega?”

Seidžo odgovori: „Tvoje pitanje samo sebe objašnjava.”

Kaluđer je bio uporan: „Ako je buda meditirao, zašto nije mogao da ostvari budinstvo?”

Seidžo odgovori: „Zato što nije bio buda.”

Mumonov komentar: Prihvatiću njegovo ostvarenje, ali ne i njegovo razumevanje. Kada običan čovek postigne ostvarenje, on je mudrac. Kada mudrac počne da razumeva, on je običan čovek.

*Bolje je ostvariti um nego telo.
Kada se um ostvari, ne treba brinuti za telo.
Kada se um i telo sjedine,
Čovek je slobodan. Šta će mu onda pohvale?*

10. SOZAN I SIROMAŠNI SEIZEJ

Kaluđer po imenu Seizej reče Sozanu: „Seizej je sâm i siromašan. Hoćeš li mu pomoći?”

Sozan reče: „Seizeju!”

„Da, gospodine,” odgovori Seizej.

Sozan reče: „Poseduješ zen, najbolje vino u Kini, i već si ispio tri čaše, a još uvek tvrdiš da još nisi ni ovlažio usne.”

Mumonov komentar: Seizej je poslušan, ali šta on doista misli? Sozan, međutim, ima oči i zna s kim ima posla. Ali i pored toga, želim da vas upitam: Kada je Seizej popio vino?

*Najsiromašniji čovek u Kini,
Najhrabriji čovek u Kini,
Jedva sastavlja kraj s krajem,
A hoće da se meri s bogatašima.*

11. DŽOŠUOVI PUSTINJACI

Džošu je otišao kod nekog pustinjaka i rekao: „Ima li? Ima li?”

Pustinjak podiže pesnicu.

Džošu odgovori: „Brod ne može da pristane tamo gde je voda odviše plitka.” I ode.

Posle nekoliko dana otišao je kod drugog pustinjaka i rekao: „Ima li? Ima li?”

Pustinjak podiže pesnicu.

Džošu reče: „Slobodno daješ, slobodno uzimaš. Slobodno žrtvuješ, slobodno uništavaš.” I duboko mu se pokloni.

Mumonov komentar: Obojica su podigli pesnice. Zašto je jedan odbijen a drugi prihvaćen? U čemu je greška? Ko god ovo shvati razumeće da u Džošuovom jeziku nema kostiju. Čas ga podiže, čas ga spušta, u potpunoj slobodi. Ali iako je tako, upamtite i da su dva pustinjaka prozrela Džošuua. Ko god pomisli da postoji razlika između njihovih uvida, taj nema očiju. Kao što nema očiju onaj ko pomisli da nema razlike između njihovih uvida.

*Svetlost oka je kao zvezda padalica,
Kretnje duše kao bljesak munje.
Mač koji ubija čoveka
Mač je koji ga spašava.*

Svakog dana Zuigan se sebi obraćao: „Učitelju.”
 Zatim je sâm odgovarao: „Da, gospodine.”
 A onda je dodavao: „Probudi se! Probudi se!”
 Ponovo je odgovarao: „Da, gospodine.”
 „A posle toga,” nastavio je, „ne dozvoli da te drugi
 varaju.”
 „Da, gospodine,” odgovarao je. „Da, gospodine.”

Mumonov komentar: Učitelj Zuigan prodaje, pa sâm kupuje. To je pravo lutkarsko pozorište. Jedna ma-ska doziva „Učitelja”, druga mu odgovara. Onda dru-ga kaže: „Probudi se”, a naredna: „Ne dopusti da te varaju.” Ako se neko uhvati na neku od tih ma-ski, pogrešiće, a ako ipak bude podržavao Zuigana, pretvoriće se u lisice.

*Neki učenici zena ne prepoznaju
 pravog čoveka u masci,
 Jer prepoznaju samo relativan um:
 Izvor večnog kruga rađanja-i-smrti,
 Koji glupaci nazivaju pravim čovekom.*

Jednog dana Tokusan je, sa činijom u rukama, krenuo u trpezariju iz dvorane za meditiranje. Usput ga je sreo Sepo i rekao mu: „Ni zvono ni bubanj za obed još se nisu oglasili. Kuda si pošao sa tom činijom?” Tokusan se okrenu i vrati u svoju sobu.

Sepo je prepričao ovaj događaj Gantu, koji reče: „Stari Tokusan još nije razumeo konačnu istinu.”

Doznajući za to, Tokusan posla pomoćnika po Ganta i, kada je došao, reče mu: „Čujem da ne odobravaš moj zen.” Ganto mu odgovori šapatom. Tokusan na to ne reče ni reč.

Narednog dana Tokusan se na sasvim drugačiji način obratio kaluđerima. Ganto zapljeska i zasmeja se, i reče: „Sada vidim da starac doista razume konačnu istinu. Više ga niko u Kini ne može nadmašiti!”

Mumonov komentar: Što se konačne istine tiče, ni Ganto ni Tokusan nemaju pojma što je to. Kada bolje zagledate, oni su obične lutke.

*Ko razume prvu istinu,
 Razumeće i konačnu;
 Ali te dve reči
 Nisu jedna reč.*

Kada su se jednom prilikom kaluđeri iz istočne i zapadne dvorane posvađali oko neke mačke, Nansen dograbi životinju i, visoko je podigavši, reče: „Kaluđeri! Ako neko od vas može da kaže neku dobru reč, poštedecu mačku.” Niko nije odgovorio, i Nansen je hitro preseče na dva dela.

Kada se Džošu vratio te večeri, Nansen mu ispriča šta se dogodilo. Džošu tada izu svoje sandale, stavi ih na glavu, i izađe napolje. Nansen reče: „Da si ti bio ovde, spasao bi mačku.”

Mumonov komentar: Zašto je Džošu stavio sandale na glavu? Ako neko može da odgovori na ovo pitanje, razumeće Nansenovu presudu. Ali ako ne može, neka se pripazi.

*Da je Džošu tu bio,
Sve bi bilo drugačije.
Džošu bi uzeo nož
A Nansen bi molio za svoj život.*

Kada je Tozan došao kod Umona, ovaj ga upita: „Odakle dolaziš?”

„Iz sela Sato,” odgovori Tozan.

„U kom hramu si proveo leto?”

„U hramu Hodži, u provinciji Konan.”

„Kada si pošao odande?”

„Dvadesetpetog avgusta.”

Na te reči Umon planu: „Zasluzio si tri udarca štapom, ali danas ti ih opraštam.”

Narednog dana Tozan priđe Umonu, pokloni se i reče: „Juče si mi oprostio tri udarca. Zbog čega misliš da sam u nečemu pogrešio?”

Umon reče: „Ti, ništarijo! Zašto si onda dolazio iz Kozeja i Konana?”

Na te njegove reči Tozan se prosvetlio.

Mumonov komentar: Umon je nahranio Tozana dobrom zen hranom. Ako je Tozan svari, Umon može da doda još jednog člana svojoj porodici.

Cele noći Tozan je plivao po moru razlike između Da i Ne, ali kada je dugo očekivana zora došla Umon mu je smrskao ljušturu. Sve u svemu, on još uvek nije bio sazero.

Sada želim da vas upitam: Da li je Tozan zaslužio tri udarca? Ako kažete da, onda svi vi zaslužujete po tri udarca. Ako kažete ne, onda je Umon bio varalica. Ako jasno odgovorite na ovo pitanje, onda možete da okusite istu hranu kao Tozan.

*Lavica grubo podučava svoje mladunce:
Kada skoče, obori ih šapom.
Umonova prva strela samo je
okrznula Tozana,
Druga se zarila duboko, duboko.*

16. UMONOV OGRTAČ

Umon je rekao: „Svet je toliko velik i prostran, zašto onda navlačite svoje ogrtače kada zazvoni zvono?”

Mumonov komentar: Kada izučavate zen, ne smete da pratite zvukove i oblike. Iako ima onih koji su se prosvetlili kada su čuli neki zvuk ili videli oblik nekog predmeta, taj put je sasvim običan. Pravi učenici zena upravljaju zvukom, koriste oblik i jasno vide vrednost svake stvari. Ali i pored toga, recite mi: Da li zvuk dolazi do uha ili uho odlazi do zvuka? A kada zaboravite i jedno i drugo, šta onda znate? Ako slušate uhom, ne možete da čujete. Da biste čuli, morate da slušate okom.

*Prosvetljen, pripadaš porodici;
Neprosvetljen, neznanac si.
Neprosvetljen, pripadaš porodici;
Ako se prosvetliš — neznanac ćeš biti.*

17. ČUOVA TRI POZIVA

Ču, carev učitelj, tri puta je pozvao svog poslužitelja Ošina, i tri puta se on odazvao. Ču tada reče: »Mislio sam da sam ja pogrešio prema tebi, a u stvari ti si pogrešio prema meni.»

Mumonov komentar: Carev učitelj je tri puta pozvao i jezik mu se ucrvao. Poslužitelj Ošin je tri puta odgovorio i reči su mu bile prekrasne. Ču, oronuo i usamljen, smatra da kravi treba gurati glavu u travu. Poslužitelj neće ni da čuje za to — hrana nije potrebna čoveku koji je sit. Kada je zemlja napredna, svi su nemarni; kada je kuća bogata, deca su pokvarena.

*Kada su zatvorske stege od gvožđa
i nemaju prorez za glavu,
zatvorenik je u dvostrukoj nevolji.
Kada u celoj generaciji nema mesta za zen,
i ona je u ozbiljnoj nevolji.
Ako želiš da pomogneš svome učenju
i učiniš da procveta,
Moraćeš bosonog da se uspneš
uz planinu od mačeva.*

18. TOZANOVA TRI KILOGRAMA LANA

Neki kaluđer jednom upita Tozana: „Šta je Buda?”

Tozan odgovori: „Tri kilograma lana.”

Mumonov komentar: Zen starog Tozana je kao školjka. Kada otvori kapke, možete joj videti celu utrobu. Ali i pored toga, želim da vas pitam: Da li vidite pravog Tozana?

*Tri kilograma lana — kako da ne!
Reči i značenje su bliski, nerazdvojivi.
Onaj ko objašnjava razliku
između „da” i „ne”
Ostaje da živi u području te razlike.*

Džošu upita Nansena: „Šta je put [Tao]?”
Nansen odgovori: „Svakodnevni život — to je Put.”

Džošu upita: „Kako se može dospeti na njega?”
Nansen odgovori: „Što ga više tražiš, on je sve dalji.”

„Otkud onda znam da je to Put?” upita Džošu.
Nansen odgovori: „Put ne pripada ni spoznajnom ni nespoznajnom svetu. Spoznaja je iluzija, nespoznaja je besmislena. Ako želiš da stupiš na pravi Put, bez ikakve sumnje, budi slobodan kao nebo. Ne reci ni da je dobar, ni da je nedobar.”

Na te reči Džošu se prosvetlio.

Mumonov komentar: Nansen je mogao da otopi zaleđene Džošuove sumnje odgovarajući na njegova pitanja. Iako se Džošu prosvetlio, ne bih rekao da je dostigao Nansena. Za pravo razumevanje potrebno mu je još trideset godina.

*Prolećni cvetovi, jesenji mesec,
Letnji povetarac, zimski sneg —
Ako ti um nije zatamnjen
beskorisnim stvarima,
Svako je doba podjednako dobro.*

Šogen je upitao: „Zašto prosvetljen čovek ne ustane i izjasni se?” I još je rekao: „Ne govori se samo jezikom.”

Mumonov komentar: Šogen je ovo jednostavno rekao, ali koliko će ga razumeti? Ako ovo neko stvarno shvata, neka priđe i oseti moj veliki štap. Čemu? Jer da bi se osetilo pravo zlato, morate ga videti kroz vatru.

*Ako pomerim nogu, okean pokulja;
Ako sagnem glavu, vidim nebo.
Gde da se smesti toliko telo . . .
Završite sami ovu pesmu.*

21. UMONOVO SASUŠENO GOVNO

Neki kaluđer jednom upita Umona: „Šta je Buda?”

Umon odgovori: „Sasušeno govno.”

Mumonov komentar: Sve bih rekao da je Umon toliko siromašan da ne može da razlikuje ukus jedne hrane od druge, ili da je toliko zauzet da ne može čitko da piše. Pokušao je da podrži svoju školu sasušanim govnama, i eto šta je ispalo!

*Bljesak munje,
Pljusak varnica!
Jedan treptaj oka
I ništa niste videli.*

22. KASJAPINO PROPOVEDNIČKO OBELEŽJE

Ananda reče Kasjapi: „Buda ti je predao zlatom izvezeni ogrtač nasljedstva. Šta ti je još dao?”

Kasjapa reče: „Ananda!”

„Da?” reče Ananda.

Kasjapa reče: „Sada možeš da skineš obeležje mog propovedanja i da istakneš svoje.”

Mumonov komentar: Ako neko razume ovo, videće da stari skup na planini Grdhrakuti još uvek traje. Ali ako ne razume, makar izučavao istinu još od vremena prvog Bude, nikada se neće prosvetliti.

*Pitanje je dosadno, a odgovor poznat.
Kome će sve ono otvoriti oči?
Stariji brat poziva, mlađi odgovara;
Ovo proleće se razlikuje
od svih ostalih.*

Na čelu onih koji su progonili šestog patrijarha nalazio se kaluđer Emjo. Kada je šesti patrijarh video da ga Emjo sustiže, on položi ogrtač i činiju na obližnji kamen i reče: „Ovi predmeti predstavljaju veru i nad njima ne smemo da se borimo. Ako želiš da ih uzmeš, uzmi ih.”

Emjo odmah pokuša da ih podigne, ali oni su bili teški kao planine. Nije mogao ni da ih pomakne. On tada zadrhta i reče: „Došao sam ovde po učenje, a ne po predmete. Molim te, poduči me.”

Šesti patrijarh reče: „Kada ne misliš na dobro i kada ne misliš na zlo, kako izgleda tvoje prvobitno lice koje si imao pre rođenja?”

Na te reči Emjo se prosvetlio i celo telo oblio mu je znoj. Poklonio se šestom patrijarhu i rekao: „Predao si mi tajne reči i tajno značenje. Da li postoji neki još skriveniji deo učenja?”

Šesti patrijarh odgovori: „Ništa nije skriveno u onome što sam ti rekao. Ako postoji nešto skrivenije, pronaći ćeš ga u sebi.”

Emjo reče: „Proveo sam mnogo godina pod petim patrijarhom, ali nisam nikada sagledao svoje prvobitno lice. Zahvaljujući tvom učenju, dospao sam do izvora. Kao kada čovek ispije čašu vode i sâm dozna da li je hladna ili topla. Smem li te zvati svojim učiteljom?”

Šesti patrijarh odgovori: „Zajedno smo učili kod petog patrijarha. Smatraj njega svojim učiteljom, ali sačuvaj ono što si malopre ostvario.”

Mumonov komentar: Šesti patrijarh je nesumnjivo bio ljubazan u ovakvoj nužnosti. Oljuštio je vočku, povadio koštice, i stavio vam je u usta. Ostalo vam je samo da je progutate.

*Ne možeš opisati, ne možeš naslikati,
Ne možeš pohvaliti, ne možeš osetiti.
To je tvoje pravo biće,
koje ne može nigde da se sakrije.
Kada unište ceo svet, ono će ostati —
neuništivo.*

Neki kaluđer jednom upita Fukecua: „Kako možemo da izrazimo istinu bez reči i bez tišine?”

Fukecu reče:

„Uvek mislim na proleće u Konanu.
Jarebice cvrkuću među cvetovima.”

Mumonov komentar: Fukecuov zen je kao munja. Kad god mu se ukaže prilika, on njime bljesne. Ali, zbog čega mora da pozajmljuje stihove iz starih pesama? Ako stvarno želite da izrazite istinu, odbacite reči, odbacite tišinu, i recite nešto!

*Fukecu nije sastavio svoju rečenicu,
Već je, umesto svojih, upotrebio
tuđe reči.*

*Da je nastavio da brblja,
Kaluđer bi se sasvim izgubio.*

Jednom je Kjozan usnio san u kojem se našao u Maitrejinom prebivalištu. Tamo je prepoznao sebe na trećem sedištu. Tada neko objavi: „Danas će propoved održati onaj ko sedi na trećem sedištu!” Kjozan ustade, udari čekićem i reče: „Istina mahajanskog učenja prevazilazi reči i misao. Da li razumete?”

Mumonov komentar: Želim da vas upitam: Da li je Kjozan propovedao ili ne? Ako otvori usta, izgubljen je; ako ih zatvori, izgubljen je. Ako ih ne otvori i ne zatvori, onda se nalazi 108 000 kilometara daleko od istine.

*Usred bela dana,
Dok još sanja, on tumači san.
Avet nad avetima,
Samo će rasterati sve prisutne.*

Kada je Hogen iz manastira Seirjo došao da održi propoved pre podnevnog obeda, primetio je da zastori od bambusa još nisu podignuti. Pokazao je na njih. Dva kaluđera napustiše skup i podigoše ih. Hogen tada reče: „Jedan dobija, drugi gubi.”

Mumonov komentar: Recite mi: Koji je od ova dva kaluđera dobio a koji izgubio? Ako neko od vas ima samo jedno oko, videće gde je učitelj pogrešio. Naravno, ja ne upadam u istu grešku raspravljanja o dobitku i gubitku.

*Kada se podignu, otvara se veliko nebo,
Ali ono nije usklađeno sa zenom.
Najbolje je da se raskrsti s nebom
I da se zatvori prolaz vetru.*

Neki kaluđer jednom upita Nansena: „Postoji li istina o kojoj još niko nije podučavao?”

„Postoji”, odgovori Nansen.

„Šta je ona?” upita kaluđer.

Nansen odgovori: „Nije um, nije Buda, nije stvari.”

Mumonov komentar: Nansenu su postavili samo jedno pitanje, kad odjednom — on potroši celo svoje blago! Mora biti da je sasvim oronuo.

*Nansen je ljubazan i gubi svoje blago.
Reči, međutim, nemaju nikakvu moć.
Planina može da se pretvori u more,
Ali reči ne mogu da otvore ničiji um.*

Tokusan je posetio Rjutana jedne noći i postavio mu mnoga pitanja. Rjutana na kraju reče: „Okasnulo je; trebalo bi da pođeš.”

Tokusan se pokloni i izađe napolje, ali se ubrzo vratio. „Napolju je tako mračno,” reče.

Rjutana mu ponudi upaljenu sveću. Upravo kada je Tokusan hteo da je uzme, Rjutana dunu i ugasi je. U tom trenutku Tokusan se prosvetlio.

„Šta si uvideo?” upita Rjutana.

Tokusan odgovori: „Od sada više neću sumnjati u reči učitelja.”

Narednog dana, tokom propovedi, Rjutana reče okupljenim kaluđerima: „Vidim među vama jednog kaluđera. Zubi su mu kao mačevi, usta kao činija krvi. Ako ga udarite štapom, on se neće ni osvrnuti. Jednog dana on će se popeti na najviši vrh i tamo će uspostaviti moje učenje.”

Nešto kasnije, ispred manastirske dvorane, Tokusan je načinio lomaču i spalio sve svoje komentare sutri. Tada je rekao: „Bez obzira koliko su sva ova učenja duboka ona su, u poređenju sa prosvetljenjem, samo jedna dlaka naspram prostranog neba. Bez obzira koliko je duboka složena spoznaja sveta, ona je samo kap vode u velikom okeanu.” Posle toga je napustio manastir.

Mumonov komentar: Dok se Tokusan još nalazio u svojoj zemlji, zen ga nije zadovoljavao ikao je bio

čuo za njega. Pomislio je: „Oni kaluđeri s juga kažu da mogu da podučavaju bez sutri. Greše. Moraću ja njih da podučim.” I tako je krenuo na jug. Slučajno je zastao u blizini Rjutanovog manastira da se malo okrepi. Starica koja se tamo zatekla upita ga: „Šta to tako teško nosiš?”

Tokusan reče: „To je moj komentar ‚Dijamantske sutre.’”

Starica reče: „U toj sutri piše: ‚Prošli um se ne može zadržati, sadašnji um se ne može zadržati, budući um se ne može zadržati’. Želiš malo čaja da se okrepiš, a? Koji ćeš um okrepiti?”

Tokusan je zanemio. Konačno je uspeo da upita staricu: „Znaš li nekog dobrog zen učitelja u blizini?”

„Pet kilometara odavde živi Rjutana,” ona odgovori.

Tako je Tokusan otišao kod Rjutana, ponizan i sasvim drugačiji nego kada je pošao. Rjutana je sa svoje strane bio toliko ljubazan, da je sasvim zabravio na svoje dostojanstvo. A trebalo je da ga polije blatnjavom vodom kao nekog pijanca. Sve u svemu, nepotrebna komedija.

*Sto slušanja nisu ravna
jednom viđenju.
Ali kada vidiš učitelja, sto viđenja
nisu ravna jednom slušanju.
Nos mu je stvarno bio visok,
Ali je on zato bio slep.*

Vetar je zanjihao zastavu pred svetilištem, i dva kaluđera počeše da se prepiru oko toga. Jedan reče da se zastava kreće, a drugi reče da se vetar kreće. Čuvši to, šesti patrijarh reče: „Ni vetar, ni zastava; um se kreće.” Kaluđeri na to zanemeše.

Mumonov komentar: Ni vetar, ni zastava; um se kreće. Kako da shvatimo patrijarha? Ako ovo dobro razumete, videćete da su ova dva kaluđera kupovala gvožđe a dobila zlato. Šesti patrijarh se sažalio na ova dva tupoglavca, pa im je to jeftino prodao.

*Vetar se kreće, zastava, um.
Sve je to isto.
Kada se usta otvore,
Sve je pogrešno.*

Daibaj upita Basoa: „Šta je Buda?”
Baso odgovori: „Ovaj um je Buda.”

Mumonov komentar: Ko ovo razume, taj nosi Budinu odeću, jede Budinu hranu, izgovara Budine reči, ponaša se kao Buda, Buda je.

Ali i pored toga, Daibaj je zaveo mnoge ljude koji su od jezička na vagi pomislili da je sâm teret. Onaj ko stvarno razume tri dana će prati usta pošto izgovori reč Buda. Da je Daibaj razumeo, on bi, čuvši gde Baso govori: „Ovaj um je Buda,” zapužio uši i pobegao.

*Kako je danas lep dan!
Ako lutaš okolo
I raspituješ se za Budu,
Kao da tvrdiš da si nevin
dok držiš ruku u tuđem džepu.*

Jednom je neki kaluđer upitao izvesnu staricu koji put vodi u Taizan, čuveni hram koji je navodno davao mudrost onome ko bi se tamo molio. Starica reče: „Idi pravo.” Pošto bi kaluđer odmakao nekoliko koraka, ona bi dodala: „Još jedan ode kud i svi ostali.”

Neko je to kasnije ispričao Džošu, koji reče: „Pričekajte dok ne ispitam tu staricu.” Narednog dana je otišao, postavio joj isto pitanje, i dobio isti odgovor. Kada se vratio, Džošu je rekao skupu kaluđera: „Ispitao sam tu staricu.”

Mumonov komentar: Starica je dobro umela da isplanira rat, ali nije znala da špijuni mogu da se uvuku u njen šator. Stari Džošu je odigrao špijuna i stvari su se promenile, ali ni on nije bio sposoban general. Oboje su imali svoje greške. Sada želim da vas pitam: Šta je Džošu ispitao kod starice?

*Kada je pitanje isto,
Odgovor je isti.*

*Kada je pitanje pesak u činiji
s pirinčem,*

Odgovor je trnje ispod blata.

Neki filozof jednom upita Budu: „Bez reči, bez tišine, hoćeš li mi saopštiti istinu?”

Buda je ćutao.

Filozof se pokloni i zahvali Budi, rekavši: „Tvoja dobrota raspršila je moje zablude i pomogla mi da stupim na pravi put.”

Kada je filozof otišao, Ananda upita Budu: „Šta je ovaj filozof uvideo kada ti se toliko zahvaljuje?”

Buda odgovori: „Dobar konj potrči čak i na senku biča.”

Mumonov komentar: Ananda je bio Budin učenik, ali njegovo razumevanje nije bilo ništa bolje od drugog. Sada želim da vas upitam: Kolika je razlika između učenika i onoga koji to nije?

*Hodati duž oštre ivice mača,
Trčati preko tankog leda—
Za to nije potrebno slediti tragove.
Za uspon uz strmu liticu
nisu ti potrebne ruke.*

33. NIJE BUDA

Neki kaluđer jednom upita Basoa: „Šta je Buda?”

Baso odgovori: „Ovaj um nije Buda.”

Mumonov komentar: Ko ovo razume, taj je izučio zen.

*Ako na putu sretnete učitelja mačevanja,
podajte mu svoj mač.*

*Ako sretnete pesnika, ponudite mu
svoju pesmu.*

*Što se ostalih tiče, recite im
samo deo svoje misli;*

Nikada ne govorite sve odjednom.

34. NIJE PUT

Nansen je rekao: „Um nije Buda. Znanje nije Put.”

Mumonov komentar: Nansen je ostario i zaboravio da se stidi. Otvarao je svoja smrdljiva usta i pričao drugima o sramoti u svojoj kući. Međutim, malo je onih koji su mu za to zahvalni.

*Dan je vedar, sunce izlazi;
Kada pada kiša, zemlja se navlaži.
Koliko je velika bila njegova ljubaznost,
A koliko ih je malo verovalo
u njegove reči!*

Goso je rekao nekom kaluđeru: „Devojka Seidžo je imala dve duše — jedna je bila bolesna kod kuće, dok druga, u gradu, beše udata žena sa dvoje dece. Koja je duša bila prava?”

Mumonov komentar: Ko ovo razume, taj će znati da je sasvim moguće izaći iz jedne ljuske i ući u drugu, kao što putnik svako veče zanoći u drugom prenoćištu. Ali onaj ko ovo ne razume, taj će, kada njegov trenutak dođe i četiri elementa se podele, kao kraba mlatarati rukama i nogama u ključaloj vodi. Nemojte onda da kažete da vas nisam upozorio!

*Mesec među oblacima uvek je isti;
Planine i reke uvek se razlikuju.
Kako je sve to srećno!
Ovo je jedno, ovo je dvoje.*

Goso je rekao: „Kada na putu sretnete zen učitelja, ne možete ga pozdraviti rečima, ne možete ga pozdraviti tišinom. Kako ćete ga pozdraviti?”

Mumonov komentar: Ako možete odmah da mu odgovorite, treba vam čestitati na uvidu; ali ako ne možete, moraćete nastojati da gledate oko sebe ništa ne videći.

*Kada na putu sretnete zen učitelja,
Ne koristite ni reči ni tišinu.
Odalamite ga dobro po bradi
I on će odmah razumeti!*

37. DŽOŠUOV HRAST U VRTU

Neki kaluđer jednom upita Džošu: „Zašto je Bodidarma došao u Kinu?”

Džošu odgovori: „Hrast u vrtu.”

Mumonov komentar: Ako neko jasno sagleda Džošuov odgovor, Sakjamuni neće biti pred njim ni Maitreja iza njega.

Reči ne izražavaju stvari

Niti otkrivaju poruku srca.

Ako doslovno primiš reči, izgubljen si;

Ako objašnjavaš rečenicama,

nema prosvetljenja u ovom životu.

38. GOSOV BIK

Goso je rekao: „Kada bik ode van ograde do ivice ambisa, glava i rogovi i kopita mogu da mu prođu, ali zašto rep ne može da prođe?”

Mumonov komentar: Ako neko, u vezi sa ovim, može da otvori oko istine i kaže reč zena, moći će da isplati četiri zahvalnice i da spase sva živa bića. Ali ako ne može to da učini, neka se vrati repu.

Ako bik prođe, upašće u ambis;

Ako se vrati, dopašće kasapinu.

Onaj repić —

Kakva je to stvar!

Neki kaluđer jednom reče Umonu: „Sjaj Bude osvetljava ceo svemir,” ali još pre nego što je to izustio Umon ga upita: „Nisu li to reči iz pesme Čosecu Šusaja?”

„Da,” odgovori kaluđer.

Umon reče: „Pogrešio si.”

Kasnije je Šišin to izložio skupu i rekao: „Gde je kaluđer pogrešio?”

Mumonov komentar: Ako neko uvidi Umonovu posebnu veštinu, doznaće gde je kaluđer pogrešio i biće učitelj ljudima i bogovima. Ali ako ne uvidi, onda neće moći da opazi ni samoga sebe.

*Udica u brzom potoku —
Pohlepan će biti upecan.
Ako samo otvoriš usta,
Izgubićeš život.*

Hjakudžo je jednom prilikom poželeo da odabere učitelja za novi manastir. Pozvao je sve kaluđere i rekao im da će to mesto dobiti onaj ko najbolje odgovori na postavljeno pitanje. Onda je uzeo posudu za vodu, spustio je na pod i upitao: „Ko može da kaže šta je ovo a da ne kaže kako se zove?”

Glavni kaluđer reče: „Ne može se nazvati klonfom.”

Isan, koji je tada bio kuvar, prevrnu posudu nogom i izađe.

Hjakudžo se nasmeja i reče: „Glavni kaluđer je izgubio.” A Isan je dobio mesto učitelja u novom manastiru.

Mumonov komentar: Isan je bio dovoljno hrabar, ali nije mogao da izbegne Hjakudžovu klopku. Naposletku, on je napustio lak posao i preuzeo težak. Zašto to kažem? Zar ne vidite da je skinuo svoju udobnu kapu i namakao гвозdene stege!

*Odbacio je sudove,
Porazio brbljivca.
Uprkos učiteljevoj prepreci,
Sve ruši nogama, čak i Budu.*

Bodidarma je sedeo licem prema zidu. Njegov naslednik, odsekavši sebi ruku, stajao je u snegu. Tada uzviknu: „Um tvog učenika još nije uspokojen! Molim te, uspokoji ga!”

Bodidarma odgovori: „Donesi mi ga, pa ću ga uspokojiti.”

Naslednik reče: „Tražio sam ga, ali ne mogu da ga pronađem.”

„Onda je tvoj um,” reče Bodidarma, „već uspokojen.”

Mumonov komentar: Taj krezavi stranac je prešao na hiljade kilometara preko mora kao da poseduje nešto izuzetno. To vam je kao kada se talasi podižu bez vetra. I posle svih godina imao je samo jednog učenika, a i taj je bio bogalj. Avaj, i dan-danas njegovi učenici su bez mozga.

*Zašto je Bodidarma došao u Kinu?
Godinama se kaluđeri oko toga prepiru.
Cela ta zbrka, nikada okončana,
Potiče od tog učitelja
i njegovog učenika.*

Jednom davno Mandžusri je pošao na skup svih buda. Međutim, kada je tamo dospeo, skup je već bio završen i svaki buda se vratio u svoje prebivalište. Samo je jedna devojka nepokretno sedela u dubokoj meditaciji. Mandžusri tada upita Budu Sakjamunija kako ta devojka može da dospe u to stanje, koje je čak i za njega nedostupno. Buda mu odgovori: „Probudi je i pitaj je sâm.” Mandžusri tri puta obiđe oko devojke i pucnu prstima, ali nije uspeo da je probudi. Upotrebivši svoje magične moći, on je tada prenese na nebo i oproba sve moguće načine, ali uzalud. Buda Sakjamuni tada reče: „Čak ni sto hiljada Mandžusrija ne bi moglo da je probudi, ali ispod nas, milijardu i dvesta miliona svetova niže, nalazi se bodisatva Momjo, seme iluzije. Ako on dođe, devojka će se probuditi.” Tek što je Buda to izrekao, Momjo iskoči iz zemlje i pokloni mu se. Buda mu reče šta treba da uradi. Momjo priđe devojci, pucnu prstima, i istog trenutka devojka se prenu iz svoje duboke meditacije.

Mumonov komentar: Stari Sakjamuni je priredio be-dnu predstavu. Sada želim da vas upitam: Ako Mandžusri, koji je bio učitelj sedmorici buda, nije mogao da probudi tu devojku, kako je to mogao bodisatva koji je bio najobičniji početnik? Ako ovo stvarno razumete, i vi možete da uđete u duboku meditaciju dok živite u svetu iluzija.

*Jedan može da je probudi, drugi ne.
Obojica su trećerazredni glumci.
Jedan nosi masku boga, drugi đavola.
Ovo je drama na ivici komedije.*

43. SUZANOVA PALICA

Šuzan je podigao svoju palicu i rekao: „Kaluđer! Ako ovo nazovete palicom, potvrđujete. Ako je ne nazovete palicom, poričete. Ne potvrđujući i ne poričući, kako ćete je nazvati?”

Mumonov komentar: „Ako ovo nazovete palicom, potvrđujete. Ako je ne nazovete palicom, poričete. Bez reči, bez tišine, brzo mi recite šta je ovo, šta?”

*Podizanjem palice
On dodeljuje život ili smrt.
Pred takvim napadima
potvrđivanja i poricanja
Čak i bude i patrijarsi
strepe za svoje živote.*

44. BAŠOV ŠTAP

Bašo je rekao okupljenim kaluđerima: „Ako imate štap, ja ću vam ga dati. Ako nemate štap, ja ću ga uzeti od vas.”

Mumonov komentar: Kada nema mosta preko potoka, štap će vam pomoći. Kada se u noći bez mesečine vraćate kući, štap će vam praviti društvo. Ali ako ga nazovete štapom, odletećete u pakao kao strela.

*Ovim štapom što mi je u ruci
Mogu da izmerim dubine i plicake
celog sveta.
On podupire nebo i zemlju,
I širi pravo učenje kud god krene.*

45. HOENOV KO JE ON

Hoen je rekao: „Prošle i buduće bude njegove su sluge. Ko je on?”

Mumonov komentar: Ako jasno uvidite ko je on, onda kao da ste sreli svoga oca na raskrsnici. Zašto biste nekoga pitali da li je to on ili ne?

*Ne zateži njegov luk.
Ne jaši njegovog konja.
Ne govori loše o njemu.
Ne mešaj se u njegov posao.*

Sekis je pitao: „Kako možete da produžite sa vrha stuba visokog sto metara?“ Drugi jedan drevni zen učitelj je rekao: „Onaj ko sedi na vrhu stuba visokog sto metara dostigao je izvesnu visinu, ali njegov zen još uvek nije slobodan. On mora da produži sa vrha stuba i da se pokaže u deset delova sveta.”

Mumonov komentar: On može da korača ili da se slobodno okreće na vrhu stuba. U oba slučaja treba ga poštovati. Ali ipak želim da vas upitam: Kako ćete vi produžiti sa vrha tog stuba? Pazite!

*Onaj kome nedostaje treće oko
Samo misli na tačnih sto metara.
On će skočiti i ubiti se,
Kao slepac koji vodi slepce.*

Tosocu je sačinio tri prepreke, pred koje je dovodio kaluđere pomoću sledećih pitanja:

„Oslobađanje od iluzija i prodiranje u istinu postiže se sagledavanjem svoje prirode. Gde je, u ovom trenutku, tvoja prava priroda?”

Kada dosegneš svoju pravu prirodu, oslobodićeš se rađanja i umiranja. Kada ti se svetlost u očima ugasi i umreš, kako ćeš moći da ih se oslobodiš?

Ako se oslobodiš rađanja i umiranja, trebalo bi da znaš gde se nalaziš. Tvoje telo se razdvaja na četiri elementa. Gde si?”

Mumonov komentar: Onaj ko prođe ove tri prepreke biće majstor gde god se zatekao. Onaj ko ne može to da učini hraniće se oskudnom hranom, a ni nje neće biti dovoljno da se zadovolji.

*U trenutnom prosvetljenju vidi se
beskrajno vreme.
Beskrajno vreme je kao jedan tren.
Kada pojmiš taj beskrajni tren,
Razumeš osobu koja ga gleda.*

Neki kaluđer jednom upita Kempa: „Bude iz svih deset delova svemira odlaze istim putem u nirvanu. Gde počinje taj put?”

Kempo podiže svoj štap i povuče crtu u vazduhu. „Ovde,” reče on.

Kasnije se taj kaluđer obratio Umonu sa istim pitanjem. Umon, kome se lepeza tada zatekla u ruci, reče: „Ova lepeza će dosegnuti do trideset i trećeg neba, i udariće tamošnje božanstvo po nosu. Ona je kao zmaj iz Istočnog Mora koji udarcem repa prevrće kišne oblake.”

Mumonov komentar: Jedan učitelj odlazi na dno mora i tamo čeprka po zemlji i diže prašinu. Drugi odlazi na vrh planine i podiže talase koji skoro dotiču nebo. Jedan drži, drugi pušta, a obojica pridržavaju duboko učenje samo jednom rukom. Oni su kao trkači koji imaju podjednake izgleda. Savršenog čoveka je teško pronaći u ovom svetu. Ali ako se dobro zagledamo u ovu dvojicu, videćemo da nijedan ne zna gde put započinje.

*Još nisi ni kročio, a već si na cilju.
Jezik se još nije pomerio,
a govor je već završen.
Sada pripremaš potez,
A protivnik je već matiran.*

Amban, svetovni učenik zena, rekao je: „Prečasnii Mumon je upravo sabrao i objavio četrdesetosam koana. On kritikuje reči i postupke starih patrijarha. U tome je kao prodavac uštipaka koji silom gura uštipke prolazniku u usta. Kupac ne može ni da ih proguta ni da ih ispljune, što izaziva patnju. Mumon je sve dovoljno naljutio, pa mislim da smem sâm da dodam još jedan uštipak. Pitam se da li će ga učitelj Mumon pojesti? Ako ga pojede i svari, ispuštaće svelost i pokretaće zemlju [kao Buda kada propoveda], ali ako ga ne pojede, moraću sve skupa ponovo da ih propržim. Govori, Mumone, odmah govori!

Buda je, prema jednoj sutri, rekao: „Stani, stani! Ne govori! Konačnu istinu ne smeš ni da pomisliš.”

Ambanov komentar: Odakle ta takozvana istina? Kako to da čovek ne može ni da je pomisli? Ako bi neko govorio o njoj, šta bi se desilo s njom? Buda je bio veliki brbljivac i iznosio je suprotne stvari u istoj sutri. Zbog toga su se kasnije u Kini pojavile osobe kao što je Mumon, koje prave nesvarljive uštipke i dosađuju ljudima. I šta da radimo? Pokazaću vam.

Tada je Amban sastavio dlanove, savio ruke, i rekao: „Stani, stani! Ne govori! Konačnu istinu ne smeš ni da pomisliš. A sada ću prstom nacrtati mali krug preko sutre i reći da se pet hiljada drugih sut-

ri i Vimalakirtijeva prepreka bez ulaza sadrže u njemu!”

*Ako ti neko kaže da vatra je svetlost,
Ne obraćaj pažnju.
Kada se dva lopova sretnu,
Prepoznaju se bez upoznavanja.*

MUMONOV NEPROLAZNI PROLAZ

Po predanju, zen u Kini započinje dolaskom Bodidarme sa zapada 520. godine, a svoj procvat doživljava tokom vladavine dinastije Tang (618—906) i s pojavom Hwei-nenga, šestog patrijarha, koji je postavio temelje kineskom zenu. Vreme dinastije Sung označava početak postepenog gubljenja vitalnosti zena, što se izražava kroz sve čvršću sistematizaciju njegovog učenja. Jedan od vidova te sistematizacije jeste uvođenje koana, anegdota iz života starih učitelja, koji sada postaju osnov za njegovo izučavanje. Drugim rečima, umesto dotadašnjih slobodnih, nespunitih razgovora koji su se uobličavali kroz odnos učitelj-učenik, osoba koja pristupa zenu sada se suočava sa datim situacijama, na koje često mora da odgovori unapred pripremljenim odgovorima. Naravno, u rukama pravog zen učitelja ta krutost nije nikada sama sebi cilj; unapred pripremljeni odgovori, izrečeni bez potrebne spontanosti, njega ipak ne mogu da prevare. Tako se desilo da je sistem koji se u Kini nalazio u stalnom opadanju zadobio, prelaskom u Japan (tokom dvanaestog i trinaestog veka), novu svežinu, posebno nekoliko stotina godina kasnije, kada je Hakuin (1686—1769) uspešno obnovio i preradio Rinzajev sistem koana.

U tom periodu, prvo u Kini — kasnije u Japanu, nastaje nekoliko zbirki koana, među kojima posebnu popularnost uživaju dve: *Hekiganroku* i *Mumonkan*. *Mumonkan* je, za razliku od drugih zbirki, delo samo jednog čoveka, zen učitelja Mumona, i

možda ga to — *Hekiganroku* je delo više autora, čiji se komentari i primedbe međusobno prepliću — čini najpristupačnijim zapadnom čitaocu. Najpristupačnijim, naravno, u smislu da ga je lakše *pročitati* od bilo koje druge zbirke: on je i kraći i jednostavniji od ostalih. Nažalost (ili na sreću?), običnom čitaocu to skoro uopšte ne pomaže. Nakon pročitano g koana — koji ga dovodi u nedoumicu, on prilazi Mumonovim rečima sa uverenjem da će mu komentar pomoći tamo gde je skoro svaka logika nemoćna. Ništa od toga neće pronaći. Mumonov tekst je, bar na prvi pogled, često zamršeniji od samog koana, dok su njegovi stihovi koani za sebe; na drugi pogled uviđamo Mumonovu nameru da nas povede sa puta običnog izbora između „da” i „ne” na jedinstveni središnji put, rekao bih: put između, kojim se jedino može savladati neprelazna prepreka i proći neprolazni prolaz. Da bi to postigao, Mumon je spreman čak i da porekne samog sebe, da nagrdi ono što svi hvale i da ismeje najuzvišenije duhove zen budizma. Sve to zato da bi um, u neprekidnom kolebanju i kretanju, dospeo do svojih krajnjih granica, do čorsokaka; nakon čega sledi prasak: *satori*, prosvetljenje. O čemu mogu da govore samo oni koji su to doživeli.

Mumon Ekaj je rođen 1183. godine, u drugoj polovini vladavine dinastije Sung (960—1279). Zen je počeo da izučava pod Gecurinom, koji mu je zadao da reši koan o Džošuovom *Mu* (prvi koan u *Mumonkanu*). Mumon je utrošio šest godina ne bi li rešio ovaj koan, i priča se da se zavetovao da neće zaspati dok ga ne reši. Kada bi mu se pridremalo, izlazio je napolje i udarao glavom o stub. Iznenada, jednog dana, kada je začuo podnevni gong, on se prosvetlio, i tada je sastavio sledeću pesmu:

Mu! Mu! Mu! Mu! Mu!
 Mu! Mu! Mu! Mu! Mu!
 Mu! Mu! Mu! Mu! Mu!
 Mu! Mu! Mu! Mu! Mu!

koja je navela neke savremene komentatore da uporede duh zena sa duhom dadaizma. Posle toga, sve do smrti, Mumon je bio izuzetno cenjen i poštovan, ali je i tada, iako čest gost na carskom dvoru, uvek nosio prostu odeću i bio spreman sa svakim da porazgovara. Blit kaže da je bio „luda” kao svi najbolji zen učitelji.

Mumonkan je prvi put objavljen 1229. godine, i pretpostavlja se da je u Japan dospeo stotinak godina kasnije. Postoje brojni komentari Mumonovog dela, od kojih neki prelaze hiljadu stranica. *Mumonkan*, kao što sâm Mumon ističe u predgovoru, nije sastavljen po nekom strogom planu. Prirodno je što započinje koanom o Džošuovom *Mu* — koji predstavlja jedno od suštinskih pitanja zena, ali nas može začuditi zašto ih Mumon nije bar hronološki poređao.. Istorijski gledano, koani koji su uneseni u knjigu pokrivaju skoro celu dotadašnju istoriju zena, period od oko sedamnaest vekova: od trenutka kada je, po legendi, Buda preneo doktrinu zena svom učeniku Mahakasjapi (6. koan), do Šogena koji je bio Mumonov savremenik (20. koan); preko, na primer, 41. koana koji ukratko prepričava događaj kada je Bodidarma konačno pristao da prenese svoje učenje Eki, i to tek pošto je ovaj odsekao svoju levu ruku i ponudio je Bodidarmi u znak svoje iskrenosti!* Među ostalim „lošim glumcima”, kako ih Mumon naziva, nalaze se mnogi najblistaviji predstavnici kineskog zena: Džošu, Nansen, Umon, Hjakudžo i drugi. U stvari, postoji jedno sasvim dobro opravdanje za Mumonov red ili nered među koanima; naime, svaki od unesenih koana može da izazove prosvetljenje kod učenika, te stoga — pošto ne predstavljaju stupnjeve neke imaginarne razvojne linije u savladavanju zena — nije ni potrebno da počivaju u nekom čvrestom redu. Odnosnu, ovu knjižicu možete čitati unazad, od sredine, na preskok, kako god

* Za širu istorijsku pozadinu videti: Suzuki, *From, Zen budizam i psihoanaliza*, Nolit, Beograd, 1977, str. 103—154.

želite. Ona u isto vreme, ako tako može da se kaže, služi kao zen-bukvar za početnike i kao diplomski ispit iz zena.

Na kraju, nekoliko reči o prevodu. Prevod sa prevoda je nužnost kojoj treba pribegavati samo u izuzetnim okolnostima. Opravdanje za ovaj prevod može se naći u tome da je broj naših prevodilaca sa istočnih jezika još uvek mali da bi zadovoljio potrebe čitalaca. S druge strane, kao olakšavajuća okolnost služi činjenica da su koani iz *Mumonkana* toliko prevedeni na zapadne jezike, da je moguće tražiti za nekim srednjim prevodilačkim rešenjima. Delo R. H. Blita je bilo nezaobilazno za rad na ovoj knjizi, kao i tekstovi Suzukija, Repsa, Hofmana i mnogih drugih.

David Albahari